

УДК 346.1

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.5.09>**Оксана Вінник,***докт. юрид. наук, професор,**член-кореспондент Національної академії правових наук України,**головний науковий співробітник відділу правового забезпечення ринкової економіки**Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва**імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України*

ГОСПОДАРСЬКІ ВІДНОСИНИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ЇХ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Стаття присвячена новациям у складі господарських відносин в умовах цифровізації та пов'язаним з цим проблемам правового регулювання. Зокрема, визначаються нові складники таких відносин – віртуальні підприємства та віртуальні об'єкти, електронна форма зв'язків, включаючи договори, проблеми з визначення частки зазначених суб'єктів на ринку у разі використання електронних ресурсів, а також застосування відповідальності до таких осіб.

Визначаються особливості використання зазначених складників, що зумовлюють особливості їх правового регулювання. Так, віртуальне підприємство – група осіб, що створюється для певної мети (наприклад, для спільного використання з комерційною метою електронних ресурсів на зразок інтернет-магазину), має змінний склад і невизначений правовий статус; учасники такої групи не обов'язково повинні мати статус юридичної особи чи суб'єкта підприємництва. Це на практиці породжує проблеми відповідальності віртуального підприємства та його учасників, якщо в процесі спільного використання електронних ресурсів мало місце порушення прав інших осіб (зокрема, споживачів).

Невизначеність правового режиму електронних ресурсів на зразок чат-ботів, інтернет-магазинів, штучного інтелекту тощо та непередбачуваність усіх наслідків їх застосування також породжує проблеми з відповідавльністю власників таких ресурсів у разі, якщо їх використання завдало шкоди іншим особам.

Притаманна для згаданих суб'єктів та об'єктів віртуальність породжує й інші проблеми, в тому числі необхідність пошуку нових способів визначення порушень умов економічної конкуренції на зразок домінування на ринку або узгоджених дій.

Все це свідчить про необхідність відображення на рівні законодавства специфіки господарських відносин в умовах цифровізації з метою впорядкування функціонування віртуальних підприємств та використання електронних ресурсів для забезпечення соціального спрямування цих відносин. Зовлікання з таким регулюванням загрожує значними ризиками, які притаманні для цифровізації нарівні з її перевагами. Зокрема, необхідно закріпити принципи використання згаданих об'єктів та функціонування віртуальних підприємств на зразок принципів, розроблених в ЄС щодо штучного інтелекту, а також визначити їх правовий статус/правовий режим.

Ключові слова: господарські відносини, цифровізація, правове регулювання, віртуальні підприємства, бізнес-сайти, чат-боти, штучний інтелект, ризики цифровізації, превентивні заходи.

Постановка проблеми. Цифрові технології змінили суспільне життя, що позначилося і на правових його аспектах. Так, класичний склад правовідносин (суб'єкти, об'єкти, зміст правовідносин, що включає конкретну поведінку суб'єктів правовідносин та її юридичне закріплення нормами права у вигляді суб'єктивних прав та юридичних обов'язків [1, с. 376]) в умовах цифровізації набуває досить своєрідного забарвлення, у зв'язку з чим виникає проблема кваліфікації нових суб'єктів (віртуальних підприємств зокрема), нових нематеріальних об'єктів (сайтів, інтернет-платформ, штучного інтелекту, чат-ботів, інших об'єктів віртуальної реальності), визначення особливості договірних зв'язків

та умов забезпечення економічної конкуренції, відповідальності тощо в нових умовах.

Комплексне регулювання зазначених відносин відсутнє взагалі, фрагментарне – щодо деяких з них (зокрема, стосовно використання сайтів органами влади [2; 3; 4], у сфері електронної комерції [5], телекомунікаційних [6] та електронних довірчих послуг [7]), проте мають місце глобальні прогалини, зокрема щодо використання штучного інтелекту, чат-ботів, комерційних сайтів, правового статусу віртуальних підприємств. Цей неповний перелік вад правового регулювання господарських відносин в умовах цифровізації постійно збільшується з огляду на стрімкий розвиток та поширення

використання цифрових технологій не лише сумлінними учасниками відносин, але й зловмисниками. Законодавець не встигає за перебігом подій у сфері цифровізації, на відміну від недобросовісних учасників зазначених відносин, у тому числі представників злочинного світу, які, за оцінкою Джона Макафі, використовують передові технології [8] швидше, ніж законодавець реагує на нові загрози цифровізації.

Представники науки активніше, ніж законодавець, відгукуються на зміни в суспільних відносинах, однак не напрацювали комплексне бачення правових проблем цифровізації, попри висвітлення окремих її аспектів та проблем: щодо віртуальних підприємств – В. Кочин [9], штучного інтелекту – К. Єфремова [10], правового режиму віртуальних об'єктів – Л. Майданік [11], договірних відносин – О. Беяневич [12], електронних публічних реєстрів – О. Шаповалова [13], саморегулювання в умовах цифрової економіки – О. Гончаренко [14], електронних страхових послуг – Н. Пацурія [15], правового регулювання відносин електронної комерції – Ю. Борисова [16] та ін., окремих правових аспектів функціонування цифрової економіки – О. Вінник [17] тощо.

Метою статті є спроба висвітлення бачення господарських відносин в умовах цифровізації в ракурсі вирішення ключових проблем їх правового регулювання, зумовлених ризиками використання цифрових технологій.

Виклад основного матеріалу. З огляду на класичний склад правовідносин (суб'єкти, об'єкти, зміст правовідносин), зупинимося на цих складниках і насамперед щодо новацій у суб'єктному та об'єктному складах. Це насамперед стосується віртуальності частини з них, що функціонують у цифровій економіці, – віртуальних підприємств, інтернет-магазинів, чат-ботів, штучного інтелекту тощо. Отже, слід розібратися з ключовими поняттями «віртуальність». Як зазначає В. Лук'янець, віртуальність – «будь-яка інтерсуб'єктивна реальність, присутність якої опосередкована універсумом знаків. Віртуальність наділена майже всіма характеристиками емпіричної реальності, крім безпосередності присутності (остання презентована у знаках (комп'ютер., електрон., фото-мех., звукових та ін.))» [18]. Відповідно до концепції Джарона Ланьє віртуальна реальність (VR) – це «імітація навколишнього середовища (зорові образи, звуки, сконструйовані об'єкти) з використанням спеціальних комп'ютерних засобів» [19]. Простіше і більш зрозуміле для пересічного

громадянина визначення знаходимо у вікіпедії: «віртуальний (від лат. *virtus* – тут: *потенційний, можливий*) визначається як вигаданий, уявний *об'єкт, суб'єкт, категорія, ставлення, дія* тощо, не присутні в цей час у реальному світі, а створені лише грою уяви людської думки, або зімітовані за допомогою інших об'єктів, зокрема комп'ютерів» [20].

Нерідко віртуальність доповнює реальність. Під доповненою реальністю розуміється будь-який випадок, коли реальне середовище доповнено віртуальними об'єктами, а за іншим визначенням (Роберт Азума): це «система, яка поєднує віртуальне і реальне, взаємодіє в реальному часі і працює в 3D» [19]. Прикладом може бути інтернет-магазин, в якому для продажу представлені реально наявні товари (зазвичай з відповідним фото- або відеозображенням), їх вибір, замовлення та оплата здійснюється за допомогою інтернет-ресурсів (у т.ч. чат-ботів, платіжних систем), а комплектація та доставка – традиційним шляхом, тобто реально.

Крім традиційних учасників господарських відносин (суб'єкти господарювання зі статусом юридичної особи чи фізичної особи-підприємця, суб'єкти організаційно-господарських повноважень зі статусом юридичної особи або через володіння відповідним обсягом корпоративних прав, споживачі та інші учасники господарських відносин, які беруть у них участь для задоволення своїх господарських потреб – навчальні заклади, лікарні, релігійні та благодійні організації тощо), з'являються нові, серед яких не лише уповноважені у сфері цифровізації органи держави (Мінцифри [21] зокрема), але й суб'єкти з нетрадиційними ознаками (фізичної чи юридичної особи). Насамперед це стосується так званих віртуальних підприємств як групи осіб зі змінним складом учасників (останні можуть бути як суб'єктами господарювання, так і пересічними громадянами без статусу суб'єкта підприємництва), що не має організаційної єдності як юридична особа [22]. Зазвичай така група осіб використовує один (одні) електронний ресурс (ресурси) – інтернет-магазин або торговельну інтернет-платформу для здійснення електронної комерції, на учасників якої законодавець покладає низку обов'язків та відповідальність у разі їх порушення під час виконання обов'язків продавця [5; 23]. Проте визначити, яка саме особа не дотрималася вимог законодавства і, відповідно, має нести відповідальність досить проблематично, оскільки: 1) такі інтернет-ресурси є сайтами, правовий режим яких чітко не визначений на рівні прийнятих в офіційному

порядку і оприлюднених на сайті Верховної Ради України нормативно-правових актів; 2) законодавець закріплює визначення сайтів та їх власників лише в ракурсі захисту авторських прав [24, ст. 1], не розрізняє види сайтів, зокрема ті, що використовуються з метою отримання прибутку або сприяють прибутковості діяльності осіб, що використовують сайт для поширення інформації про товари, роботи, послуги; 3) встановити власника сайту або особу, яка фактично його використовує для просування своїх товарів, робіт, послуг, інформації проблематично, оскільки відсутній офіційний, відкритий реєстр таких осіб (принаймні, його вельми проблематично знайти), а на практиці пропонується звертатися до Центру компетенції в структурі **Консорціуму «Український центр підтримки номерів і адрес» (УЦПНА)** [25] з огляду на наявність делегованих повноважень у об'єднання підприємств «Український мережевий інформаційний центр» (ОП УМІЦ). Останнє було створене за сприяння Уряду [26] з метою управління адресним простором українського сегмента мережі Інтернет, обслуговування та адміністрування системного реєстру і системи доменних імен домену верхнього рівня “.UA”. Відповідно до ст. 56 Закону «Про телекомунікації» [6, ст. 56] таке адміністрування здійснюється недержавною організацією, яка утворюється самоврядними організаціями операторів/провайдерів Інтернет та зареєстрована відповідно до міжнародних вимог. Маючи повноваження щодо здійснення адміністрування адресного простору українського сегмента мережі Інтернет (відповідно до статті 56 Закону України «Про телекомунікації» та Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 липня 2003 року № 447-р «Про адміністрування домену “.UA”» [26]), склалася практика надання ОП УМІЦ відповідей на запити осіб: про реєстранта доменного імені; про власника вебсайту; про наявність або відсутність інформації на вебсайті, в тому числі раніше розміщеної (в режимі зворотного часу). Отже, непросто отримати інформацію про реєстр електронних ресурсів, що використовуються з комерційною метою, та їх власників (потреба в таких відомостях може бути зумовлена необхідністю захисту прав споживачів у разі виникнення конфліктних/спірних ситуацій). Лише нещодавно затверджено Порядок ведення реєстру операторів, провайдерів телекомунікацій [27], а подібний акт щодо реєстрації комерційних сайтів та їх власників знайти вельми проблематично, як і доступну для пересічних споживачів інформацію про функціонування відповідних ринків та їх правове регулю-

вання, не говорячи про системний захист прав цієї найчисленнішої категорії учасників комерційних відносин, які забезпечують прибутковість бізнесу (адже немає споживачів – немає прибутку і взагалі сенсу в підприємстві).

Складність відносин на цифровізованих ринках зумовлює комплексний підхід до захисту прав споживачів з точки зору дотримання їх нових – *цифрових*, а також традиційних прав – щодо якості, комплектності, вартості товарів/робіт/послуг, своєчасного виконання тощо. Разом із тим скоординованої системи таких органів немає, а кожен з уже створених діє відповідно до повноважень у певній сфері/галузі – цифровізації [21], традиційних товарів і насамперед продуктів харчування [28], телекомунікаційних послуг [29] тощо.

Серед об'єктів правовідносин в умовах цифровізації збільшується вага віртуальних – вебсайтів, чат-ботів, штучного інтелекту тощо. Наслідки використання подібних надбань цифрових технологій не завжди до кінця зрозумілі навіть їхнім авторам [30], анонімна приватність недобросовісних власників електронних ресурсів нерідко призводить до незаконного розкриття і навіть продажу конфіденційної інформації тисяч і навіть мільйонів користувачів [31; 32], а здатність штучного інтелекту до самовдосконалення, результати якого важко спрогнозувати, може навіть становити загрозу людській цивілізації [33; 34], якщо своєчасно не вжити відповідних превентивних заходів. Досить поширеним стало використання згаданих технологій для скоєння злочинів, кількість яких стрімко зростає [35; 36], оскільки у цій сфері нові застосовуються швидше (за оцінкою Джона Макафі), ніж державне реагування на подібні загрози. Крім того, держава відкриває зелену вулицю саморегулюванню у разі появи принципово нових ринків/сфер (на зразок телекомунікацій, електронної комерції тощо), на яких її (держави) фахівці знаються менше, ніж суб'єкти нових видів діяльності. Разом із тим, закріплюючи положення про делегування об'єднанню приватних учасників ринку телекомунікацій низки державних повноважень щодо адміністрування у цій сфері, законодавець не врахував інтереси пересічних громадян, які користуються бізнес-сайтами, щодо захисту своїх прав у разі їх порушення, адже більшість інтернет-магазинів та торговельних інтернет-платформ не розкривають інформації про своїх власників та/або осіб, які використовують ці ресурси для просування своїх товарів/інформації про них і при цьому не дотримуються вимог законів

«Про електронну комерцію» [6] та «Про захист прав споживачів» [23]. Відомості про делегування такої саморегульвнїй організації низки повноважень держави мало б супроводжуватися і покладенням відповідних обов'язків, у т.ч. про оприлюднення порядку створення сайтів, ведення реєстру власників сайтів (принаймні комерційних, що поширюють інформацію про товари, роботи, послуги з метою їх наступної реалізації), розкриття інформації про власників таких сайтів (комерційно-публічних). Однією з підстав для цього є масові випадки виконання функцій інтернет-магазинів сайтами, що створюються не лише для систематичного здійснення операцій з електронної комерції, а й для для реалізації партії товарів (зазвичай власники таких сайтів це пов'язують із закриттям складу/магазину, не розкриваючи відомості про себе, оскільки не збираються виконувати обов'язки продавця після відправлення товару покупцеві, включно з відповідальністю). Разом із тим порядок створення та використання комерційних сайтів залишається закритим для пересічних громадян (принаймні на сайті Верховної Ради їх неможливо знайти, через що виникає питання існування такого акта та доступу до його змісту).

Проблема невизначеності правового режиму торговельних сайтів тісно пов'язана з відсутністю вимог до так званих віртуальних підприємств, що їх використовують. Будучи групою (нерідко доволі нестійкою) осіб з різним правовим статусом (бізнес-організації, індивідуальні підприємці, особи, що не мають такого статусу) без організаційного оформлення і, відповідно, реєстрації як юридичної особи чи суб'єкта підприємництва. У разі використання учасниками віртуального підприємства одного електронного ресурсу (наприклад, інтернет-магазину) для просування та продажу своїх товарів виникає проблема визначення особи, що недобросовісно (з порушенням вимог законодавства, прав та або законних інтересів споживачів) або недбало використала такий ресурс і має нести відповідальність згідно з вимогами закону.

Це стосується і поширення чат-ботів [37] – програм-співрозмовників, які використовуються для імітації спілкування з живою людиною, допомагаючи дізнатись новини та погоду, підбирати квитки, музику та книжки, купувати різноманітні товари онлайн, спроможні навчитися бути персональними асистентами, адвокатами та навіть психотерапевтами, можуть використовуватися в усіх галузях, де можлива комунікація з користувачем (у т.ч. у сферах банків-

ської діяльності, страхування, електронної комерції). Використання чат-ботів забезпечує автоматизацію повторюваних процесів та інтерактивне спілкування з користувачем (чат-бот приймає заявки і обробляє їх без втрати у якості обслуговування, що спрощує роботу оператора, підключаючи його до клієнта лише тоді, коли ситуація потребує участі людини). Як зазначає А.Тарасюк [37], чат-боти – це лише *програмне забезпечення з контентом – об'єкт правовідносин, а не суб'єкт з притаманними йому правами та інтересами*, який має права й законні інтереси; це частина послуг певного суб'єкта господарювання, сервіс, який взаємодіє з потенційними клієнтами компанії. Відповідно, за наслідки функціонування такого ресурсу має відповідати суб'єкт господарювання, який його використовує. Це стосується і таких бізнес-сайтів, як інтернет-магазини, складником яких є *автоматизована вітрина для продажу товарів* (її використання користувачами регулюється відповідними документами, розробленими власником такого ресурсу та імперативними нормами законодавства, які, на жаль, нерідко порушуються).

Незважаючи на свої очевидні переваги, чат-боти, як і будь-який інший актив, вимагають правильного використання, а відповідальним за це має бути власник такого ресурсу, встановлення особи якого не має становити проблему у разі негараздів (технічної помилки зокрема).

Слушність цифровізації відносин у суспільстві з огляду на її переваги [38] підтвердила ситуація з пандемією коронавірусу і запровадженням у зв'язку з цим карантинном, оскільки більшість реальних дій можна було замінити на віртуальні – в режимі онлайн, без відвідування магазинів, аптек, банків тощо (замовлення та оплати продуктів харчування та ліків, оплати комунальних послуг, консультації лікаря тощо). Разом із тим зростає і рівень загроз від зловживань, пов'язаних з цифровізацією, на які держава, на жаль, реагує зі значним запізненням. Це стосується і прогалин у правовому регулюванні, зокрема невизначеності:

– правового становища віртуальних підприємств як групи осіб нерідко з різним правовим становищем (не лише суб'єктів господарювання, а й осіб без такого статусу, а отже, і відповідних обов'язків) та змінним складом, що не фіксується в обов'язковому порядку;

– правового режиму електронних ресурсів на зразок інтернет-магазину, торговельної інтернет-платформи, чат-боту, штучного інтелекту, включно з їх реєстрацією

в установленому державою, а не саморегульованими організаціями порядку;

– правового становища саморегульованих організацій у цифровізованих (відповідальних за цифровізацію) сферах економіки (телекомунікаційній зокрема) та покладення на них обов'язку оприлюднювати в порядку, притаманному для актів законодавства, прийнятих ними (саморегульованими організаціями) регуляторних актів відповідно до делегованих державою функцій, а також іншої інформації про виконання делегованих повноважень.

З огляду на зазначені обставини держава має терміново реагувати на ймовірні ризики цифровізації, в тому числі на рівні законодавства:

– закріпити принципи використання надбань цифровізації (на зразок запропонованих в ЄС основних засад використання штучного інтелекту [39]);

– впорядкувати питання з дерегулюванням та саморегулюванням відносин у сфері підприємництва з урахуванням потреб суспільства у своєчасному реагуванні на наявні та потенційні ризики, встановивши загальні вимоги до саморегульованих організацій, які виконують делеговані державою функції, в т.ч. щодо прозорості їхньої діяльності в частині виконання таких функцій, включаючи й оприлюднення прийнятих ними регуляторних актів, надання доступу до відомостей відповідних реєстрів;

– визначити правове становище віртуальних підприємств та правовий режим електронних ресурсів (насамперед тих, що використовуються в публічних сферах та/або з метою отримання прибутку), а також закріпити нові підходи до визначення суб'єкта господарювання (в контексті захисту економічної конкуренції на ринках, де діють віртуальні підприємства) та критеріїв монополізації ринків в умовах домінування на них віртуальних суб'єктів та/або використання віртуальних об'єктів (на зразок торговельних інтернет-платформ);

– закріпити систему уповноважених органів (із зазначенням головного, що координує діяльність складників такої системи), відповідальних за захист прав споживачів на змішаних ринках (традиційних товарів/робіт/послуг з елементами цифровізації на зразок електронної торгівлі).

Проте головним має бути забезпечення державою не лише адекватності правового регулювання сучасних потреб, наявних та ймовірних загроз цифровізації з притаманною їй віртуалізацією суб'єктів та об'єктів, але й його (регулювання) прозорості та зрозумілості для пересічних громадян на дода-

ток до подолання цифрової неграмотності більшості з них [40] та цифрової неспроможності (браку можливості підтримувати рівень цифрових знань та матеріального забезпечення для їх реалізації у формі наявності відповідних пристроїв, можливості їх обслуговування, оплати послуг Інтернету тощо). Хоча подібна мета може здатися захмарною, але без курсу на її досягнення та відповідних зусиль важко сподіватися на збалансовані результати цифровізації (аби її досягнення не обернулися суцільними ризиками – не віртуальними, а реальними).

Висновки

В умовах цифровізації економіки господарські відносини зазнали істотних змін. Зокрема, з'явилися нові складники таких відносин – віртуальні підприємства та віртуальні об'єкти, електронна форма зв'язків, включаючи договори, а також пов'язані з цим проблеми: правового режиму згаданих об'єктів, відповідальності віртуальних підприємств та їх учасників, а також визначення їх частки на ринку та/або наявності узгоджених дій, що потребують попереднього дозволу антимонопольних органів, застосування відповідальності до таких осіб.

Притаманна для згаданих суб'єктів та об'єктів віртуальність та пов'язані з цим ризики свідчать про необхідність відображення на рівні законодавства специфіки господарських відносин в умовах цифровізації з метою впорядкування функціонування віртуальних підприємств та використання електронних ресурсів для забезпечення соціального спрямування цих відносин. Зволікання з таким регулюванням загрожує значними ризиками, які притаманні для цифровізації нарівні з її перевагами.

Список використаних джерел:

1. Проблемы общей теории права и государства : учебник для вузов. / Под общ. ред. члена-корр. РАН, доктора юрид. наук, проф. В.С. Нерсесянца. Москва : Издательская группа НОРМА-ИНФРА, Москва, 1999. 832 с.

2. Положення про вебсайт Верховної Ради України у глобальній інформаційній мережі Інтернет : Розпорядження Голови Верховної Ради України від 24 травня 2001 р. № 462. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/462/01-%D1%80%D0%B3> (дата звернення: 25.04.2020).

3. Порядок функціонування вебсайтів органів виконавчої влади : Наказ Державного комітету інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України Державного комітету зв'язку та інформатизації України 25.11.2002 № 327/225. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1022-02> (дата звернення: 25.04.2020).

4. Про затвердження Порядку інформаційного наповнення та технічного забезпечення Єдиного вебпорталу органів виконавчої влади та Порядку функціонування вебсайтів органів виконавчої влади : наказ Держкомінформу України, Держкомзв'язку та інформатизації від 25.11.2002 № 327/225. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1021-02> (дата звернення: 25.04.2020).

5. Про електронну комерцію : Закон України від 3 вересня 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/675-19> (дата звернення: 25.04.2020).

6. Про телекомунікації : Закон України від 18 листопада 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1280-15> (дата звернення: 25.04.2020).

7. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19> (дата звернення: 25.04.2020).

8. Джон Макафи: использование криминалом анонимных криптовалют предвещает их широкое принятие. URL: <https://forklog.com/dzhon-makafi-ispolzovanie-kriminalom-anonimnyh-kriptovalyut-predveshhaet-ih-shirokoe-prinyatie/> (дата звернення: 22.02.2020).

9. Кочин В.В. Віртуальні товариства у сфері електронної економіки. *Цифрова економіка та електронний бізнес: окремі проблеми правового регулювання* : збірник наукових праць. / За заг. ред. О.М. Вінник. Київ : НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2019, с. 112–124. URL: <https://drive.google.com/file/d/107aLd8SOPoTOMC-xkV8QF5j0VRMTg2Oa/view>.

10. Єфремова К.В. Правове регулювання штучного інтелекту в епоху цифрової економіки. *Приватне право і підприємництво* : збірник наукових праць. Вип. 20, 2020 р. / Редкол.: Крупчан О.Д. (гол. ред.) та ін. Київ : Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України, 2020. С. 142–147. URL: <http://ppr-journal.kiev.ua/archive/2020/20/27.pdf>.

11. Майданік Л. Віртуальний об'єкт як виклик для класичних підходів у речовому праві. *Право та інновації*. 2019. № 2. С. 59–64. URL: [file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80/Downloads/Priv_2019_2_8%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80/Downloads/Priv_2019_2_8%20(1).pdf) (дата звернення: 11.04.2020).

12. Беляневич О.А. Про цілі договірних прав в епоху цифрової економіки: вступ до проблеми. *Цифрова економіка та електронний бізнес: окремі проблеми правового регулювання* : збірник наукових праць. / За заг. ред. О.М. Вінник. Київ : НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2019, С. 8–22. URL: <https://drive.google.com/file/d/107aLd8SOPoTOMC-xkV8QF5j0VRMTg2Oa/view>.

13. Шаповалова О.В. Правові засади впровадження електронних публічних реєстрів в

Україні. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. № 2 (38), 2019, с. 47–53. DOI: <https://doi.org/10.33216/2218-5461-2019-38-2-47-53>.

14. Гончаренко О.М. Саморегулювання цифрової економіки. *Цифрова економіка та електронний бізнес: окремі проблеми правового регулювання* : збірник наукових праць. / За заг. ред. О.М. Вінник. Київ : НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2019, с. 56–82. URL: <https://drive.google.com/file/d/107aLd8SOPoTOMC-xkV8QF5j0VRMTg2Oa/view>.

15. Пацурія Н.Б. Сучасний стан та порядок укладення полісів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів в електронній формі: нарративний аналіз. *Цифрова економіка та електронний бізнес: окремі проблеми правового регулювання* : збірник наукових праць. / За заг. ред. О.М. Вінник. Київ : НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2019, с. 125–136. URL: <https://drive.google.com/file/d/107aLd8SOPoTOMC-xkV8QF5j0VRMTg2Oa/view> //.

16. Борисова Ю.О. Цивільно-правове регулювання відносин у сфері електронної комерції. URL: <https://mydisser.com/ua/catalog/view/9623.html> (дата звернення: 08.12.2019).

17. Вінник О.М. Правове забезпечення цифрової економіки та електронного бізнесу : монографія. Київ : НДІ приватного права і підприємництва ім. акад. Ф.Г. Бурчака. 2018. 224 с. URL: <https://doi.org/10.32849/978-617-7087-72-3>.

18. Віртуальність. Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=34727 (дата звернення: 12.05.2020).

19. Доповнена і віртуальна реальність: схожість та відмінність. URL: <https://smart-eam.com/ua/news/dopolnennaja-i-virtualnaja-realnost-shodstvo-i-razlichie/> (12.05.2020).

20. Віртуальність. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%96%D1%80%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C> (дата звернення: 12.05.2020).

21. Питання Міністерства цифрової трансформації : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2019 № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF> (дата звернення: 01.05.2020).

22. The Virtual Corporation (David Skyrme Associates). URL: <https://www.skyrme.com/insights/2virtorg.htm> (дата звернення: 15.05.2020).

23. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12> (дата звернення: 14.05.2020).

24. Про авторське право та суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення: 04.05.2020).

25. Історія створення Центру компетенції. URL: <https://web-fix.org/%d0%bf%d1%80%d0%be>

%d0%bd%d0%b0%d1%81/%d1%96%d1%81%d1%82%d0%be%d1%80%d1%96%d1%8f-%d1%81%d1%82%d0%b2%d0%be%d1%80%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d1%8f-%d1%86%d0%b5%d0%bd%d1%82%d1%80%d1%83/ (дата звернення: 01.05.2020).

26. Про адміністрування домену “.UA” : Розпорядження Кабінету Міністрів від 22 липня 2003 р. № 447-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447-2003-%D1%80> (дата звернення: 01.05.2020).

27. Порядок ведення реєстру операторів, провайдерів телекомунікацій : Рішення Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації 17 грудня 2019 року № 610. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0011-20> (дата звернення 14.05.2020).

28. Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів : Постанова Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2015 р. № 667. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/667-2015-%D0%BF> (дата звернення 14.05.2020).

29. Положення про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації : Указ Президента України від 23 листопада 2011 року № 1067/201. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1067/2011> (дата звернення 14.05.2020).

30. Тривожні новини: собаки підкоряються командам роботів – відео. URL: https://24tv.ua/techno/trivozhni-novini-sobaki-pidkoryayutsya-komandam-robotiv-video_n1344210 (дата звернення: 15.05.2020).

31. У Європарламенті стався масштабний витік даних співробітників – ЗМІ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3026875-u-evroparlamentistavsa-masstabnij-vitik-danij-spivrobotnikiv-zmi.html> (дата звернення: 17.05.2020).

32. В Сеть попали личные данные 26 млн украинских водителей. URL: <https://autotheme.info/>

news/124209-v-set-popali-lichnye-dannye-26-mln-ukrainskih-voditelej.html (дата звернення: 17.05.2020).

33. Штучний інтелект рекламують як вирішення всіх проблем, насправді ж він часто помиляється й не може замінити людину – інженер з Принстона пояснює чому. URL: <https://thebabel.com.ua/texts/38487-shtuchniy-intelekt-reklamuyut-yak-virishennya-usih-problem-naspravdi-vin-chastopomilyayetsya-i-ne-mozhe-zaminiti-lyudinu-inzhener-z-prinstona-royasnyu-chomu> (дата звернення: 01.03.2020).

34. Ілон Маск: штучний інтелект є «найбільшою загрозою» людству. URL: https://ipress.ua/news/ilon_mask_shtuchnyy_intelekt_ie_naybilshoyu_zagrozoju_lyudstvu_218751.html (дата звернення: 22.02.2020).

35. Рейдери атакують державні реєстри. URL: <https://internetua.com/reideri-atakuuat-derjavni-reyestri> (дата звернення: 25.03.2020).

36. Гуцалюк М.В. Сучасні тенденції організованої кіберзлочинності. *Інформація і право*. № 1(28)/2019. С. 118–128. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/15_9.pdf (12.05.2020).

37. Тарасюк А. Чат-боти як учасники правовідносин. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA010483 (дата звернення: 12.05.2020).

38. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. *Урядовий кур'єр* від 11.05.2018. № 88.

39. В Євросоюзі розробили «етикет» для штучного інтелекту. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/2676698-v-evrosouzi-rozrobili-etiket-dla-stucnogo-intelektu.html> (дата звернення: 01.03.2020).

40. Більше половини українців погано розбираються в Інтернеті: результати дослідження. URL: <https://aspi.com.ua/news/suspilstvo/bilsh-polovini-ukrainsciv-pogano-rozbirayutsya-v-interneti-rezultati-doslidzhennya> (дата звернення: 27.12.2019).

The article is devoted to innovations in the composition of economic relations in the context of digitalization and related problems of legal regulation. In particular, new components of such relations are defined – virtual enterprises and virtual objects, electronic form of communication, including contracts, problems with determining the share of these entities in the market when using electronic resources, as well as the application of responsibility to such persons.

The peculiarities of the use of these components are determined, which determine the peculiarities of their legal regulation. Thus, a virtual enterprise is a group of persons created for a specific purpose (for example, for the joint use of commercial electronic resources such as an online store), has a variable composition and undefined legal status; members of such a group do not necessarily have the status of a legal entity or a business entity. In practice, this creates problems of liability of the virtual enterprise and its participants, if in the process of sharing electronic resources there was a violation of the rights of others (including consumers).

Uncertainty about the legal regime of electronic resources such as chatbots, online stores, artificial intelligence, etc. and the unpredictability of all the consequences of their use also creates problems with the responsibility of the owners of such resources if their use harms others.

The virtuality inherent in these entities and objects raises other problems, including the need to find new ways to identify distortions of economic competition, such as market dominance or concerted action.

All this indicates need to reflect at the level of legislation the specifics of economic relations in the context of digitalization in order to streamline the functioning of virtual enterprises and the use of electronic resources to ensure the social direction of these relations. Delay of such regulation poses significant risks that are inherent in digitalization along with its benefits.

In particular, it is necessary to establish the principles of use of these facilities and the operation of virtual enterprises, such as the principles developed in the EU on artificial intelligence, as well as to determine their legal status/legal regime.

Key words: economic relations, digitalization, legal regulation, virtual enterprises, business sites, chatbots, Artificial Intelligence, risks of digitalization.